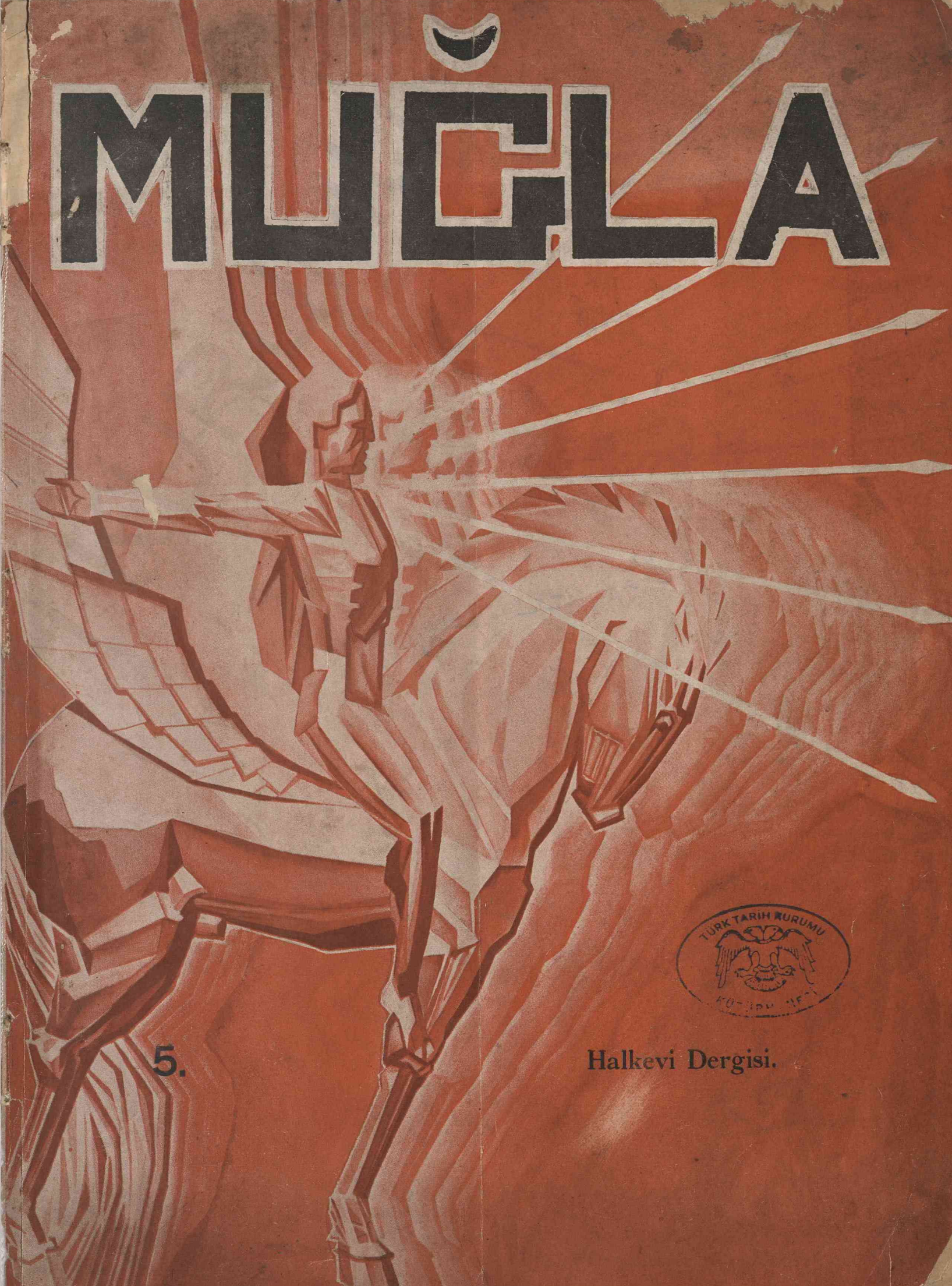

MUĞLA

5.

Halkevi Dergisi.

İÇİNDEKİLER:

Şehrimize dikilecek heykel.

Bir Adım Daha.

Halki beslemek ve geydirmek.

Menteşeoğulları Tarihi.

Muğla Vilâyeti.

Sanat.

Yurdumun Rengi ve Kokusu.

Çalışan Yaratır.

Faruk Nafiz.

Sığır yetiştiriciliği.

Maniler.

Bir köy anısı.

Ta. Hay. TOLGA

Ekmel İZDEM

C. AKER

Zekâî EROĞLU

Ta. Hay TOLGA

Ekmel İZDEM

Zekâî EROĞLU

TOLGA

Baytar S. YATAĞAN

C. Aker

Hikmet TURHAN

Şehrimize Dikilecek Heykel

Akşam gazetesinin verdiği tafsilat Ege denizinin yalçın ve gırtlı sahillerinden engin ufuklara bakan vilâyetimiz büyük şefine minnet ve şükran duygularını ebediyete kadar hatırlatacak ve gelecek nesillere bizim kalbi bağlılıklarımızı anlatacak birşey lâzımdı. Uzun zamandır düşünülen bu işi nihayet İlhamımız Gürelinin kuvyeti ve yılmaz ezmi başardı.

İlimiz geldiği gündenberi il halkının yüksek duygularını mermer ve tunç şeklinde gelecek nesillere bırakmak isteyen ilhamımız bütün maddi zorlukları yenmiş ve işe başlamıştır.

Anıtın kaidesi üç metre kadar yükselmiştir. Anıtın kaidesi Bodrumda çıkan kırmızı renkte somakiden yapılmaktadır. Mermerler şehrimizde yontulmakta ve cilalanmaktadır. Bu anıt belki Türkiyemizin en muhteşem anıtlarından biri olacaktır.

Akşam arkadaşımızda şehrimizde dikilecek anıtın heykeline ait tafsilatı sütunlarımıza sevinçle geçiriyoruz.

Muğlada Atatürk heykeli

Büyük Şef Atatürkün Muğla vilâyeti Cumhuriyet meydanına rekzedilecek olan muazzam heykeli ikmal edilmek üzeredir. Genç ve kıymetli heykeltıraşlarımızdan B. Nusret Sumanın İpek tilim stüdyosunda kiraladığı bir dairede üç aydanberi büyük bir itina ile hazırladığı bu eser gerek azamet ve heybeti ve gerekse ifade ettiği mana itibarile memleketinizde şinıdıye kadar yapılmış abideleri, hemen hepsine faik bir sanat eseridir.

Muğlanın Akdenize hâkim sarp dağları arasındaki geniş bir meydana, Bodrumdan çıkan en nadide mermerlerden yapılmış cesim bir kaide üzerine rekzedilecek olan bu heykel Türkün büyük kurtarıcısı Atatürkü mareşal elbisesi ile ve elinde bir dürbin olduğu halde cephede, sonsuz bir azim ve irade okunan gözlerle vatan ufuklarını seyrederek vaziyette tasvir etmektedir. Kaidesi hariç olmak üzere yalnız heykel tabii cesametini iki mis-

lidir ve irtifa 3,5 metredir. Heykel bu ay içinde ikmal edilerek bronz dökülecek, ve Muğlaya nakledilerek hazırlanmış olan mermer kaide üzerine yerleştirildikten sonra parlak bir açış merasımı yapılacaktır.

Tokat, Artvin ve M. Kenalpasa abidelerini yapmış olan genç heykeltıraş B. Nusret Suman çok muvaffak olan bu son eserile millî abidelerimizi kendi sanatkârlarımıza yaptırmamızın isabetini bir kere daha isbat etmiş oluyor. Türkün bütün cihana karşı açmış olduğu büyük mücadelede hâkim olan ruhu aksettirecek sanat eserleri ancak Türk sanatkârları tarafından verilebilir.

Aldığı çok yerinde bir kararla âbidesinin yapılmasını bir Türk sanatkâra tevdi etmiş olan Muğla vilâyetini, ve yüksek bir sanat heyecanı ile kâhraman Muğaya yakışan değerli bir bir sanat eseri vücud getiren genç heykeltıraş B. Nusret Sumanı tebrik ederiz.

(Akşam)

MUĞLA

Sayı: 5.

Aylık Halkevi Dergisi.

1 — Temmuz — 1937.

Basılmıyan yazılar geri verilmez.

Bir Adım Daha...

Ta. Hay. TOLGA

Her işinde realist olan Kamalizma, milliyetçiliğimiz bayrağını da bu sökülmez direğe çekti. Bu direkte, ona heybet te veren şu ayet yazılıdır:

«Yedi asırdanberi, cihanın dört köşesine sevkeder, kanlarını akıttığımız, kemiklerini yabancı topraklarda bıraktığımız, ve,

«Yedi asırdanberi, emeklerini ellerinden alıp israf eylediğimiz, ve,

«Buna mukabil, daima tahkir, tezlil ile mukabele ettiğimiz, ve,

«Bunca fedakârlıklarına ve ihsanlarına karşı nankörlük, küstahlık, cebbarlıkla, uşak menzilesine indirdiğimiz

«Bu asıl sahibin huzurunda, bugün hakiki ihtiramla vaziyetimizi alalım !»

Bunun tecvidi, ne Mekke'nin, ne Paris'in, ne Moskova'nın, ne de Roma'nın heceleme ve karalamalarına benzemez. Onu, Yaylâ'da fırtına koparan ve Bozkır'a kazma vuran Adam'ın üslûbu ile okuyunuz:

«Yapılan, bir vazifedir ...»

«Hak yok, vazife var...»

Bu, bir tefekkürün sesi idi.

«Yapılan, bir vazifedir...»

Bu ise, bir idealin, çetin bir uğraştan sonra, realiteleşmesidir.

Bize göre, milliyetçi olmanın temeli, özveridir. Ve bu özveri, bizi, köye ve köylüye götürür.

Başka türlü, ya süs, ya hayal, yahut vehimdir. Ve yahut ta bir tabyadır.

Milliyeti kendi kabuğu içinde arıyanlar, bulamazlar. Ve onlar, bulmak istemiyenlerdir de. Yaptıkları, milliyet dolandırıcılığıdır.

Milliyet.. Milliyetçilik... Bu kutsal, uzun zamanlar, bağzıları için bir bezirgân nağrası idi: Miğde ve sandalya için..

Böyleleri,

Don ve ekmek bulamıyan sefaletin karşısında,

Kör boğazlarından lokma geçmediğini,

Bayağı bayağı haykırmışlardır.

Ve her haykırıpta biraz daha şişmanlıyan bu kötücüller ve bahıtsızlar, bir köy davası karşısında her zaman homurdamışlar, ve bir köy davacısını her zaman taşa tutmuşlardır.

Edebiyatlı edebiyat karması içinde, bu milliyetçi taslaklarının edebiyatlarını, kulaklarımız unutmamıştır da: Yaşasın millet !.

Fakat, artık düne bakmak neye yarar?,

Böyle demeyiniz: Sinsi ve sinek bezirgân ruhunun hayaline olsun tükürmek, dünlerden kalan bulantılarımızı boşaltmak olacaktır.

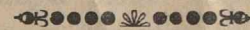
"Hak yok, vazife var.."

Bu, bir tefekkürün sezişi idi.

"Yapılan, bir vazifedi.."

Bu ise, bir idealin, bin cepheli çetin bir uğraştan sonra, realiteleşmesidir.

Şef'in yeni dersi..
Ve bizim heyecanımız...

"Atatürk'ün, bu eserleri vücuda getirdikten sonra, bunları, Hazine'ye hiçbir bedelsiz ve karşılıksız terketmesinde, esaslı ve büyük ve siyasî bir ideali vardır. Millî Mücadelenin ilk günündenberi bu memleketin kudretini ve servetini, köylülerimizin kalkınmasında, zengin ve müreffeh olmasında gördü.."

İsmet İnönü.

— Kamutay söylevinden. —

Halkı Besleme ve Giydirme.

Ekmel İZDEM

Birkaç müşahede:

1— Muğla'da bir kısım halk beyazdarıdan ekmek yiyor.

2— Bazı aileler, elde ettikleri buğdayı akdarı ile değiştirerek onunla besleniyorlar.

3— Yazdan hazırladıkları kavurmaları 5,6 ay, hatta bir sene kullanırlar. Balık, yemiş pekaz istihlak edilir.

4— Günde "10,15,, kuruşa çalışan işçilerin yedikleri buğday veya akdarıdan pide ile çökelektir. Bunları, yurdun her tarafına teşmil edebiliriz.

5— Köylü halkın giyimi hiç te bizlere sevinç ve ferahlık verecek şekilde değil.

6— Elâziz'e kadar uzanan seyahatimde, halk giyiminin pek iptidai ve çirkin olduğunu gördüm. Halbuki Büyük Önder, İnebolu-Kastamonu seyahatinde "cevheri çamura bulamakta mana yok,, Buyurmuşlardı. Bu sözler sadece şapka geyilmesi için söylenmiş değildi.

İsmet İnönü, bir konuşmada "karnı tok, sırtı pek,, Parolasını, halkın refah seviyesi için en yakın hedef olarak göstermişlerdi.

Bir Avrupalı Meksika'yı (bir torba altın üstünde oturan dilenci)ye benzetmiş. Türkiye için bu, ağır bir teşbihtir. Yalnız, şunu söylemek mümkün:

biz, çeşitli, bol vitamin yığınları üstünde ve pamuk balyaları üzerinde yarı aç ve yarı çıplak oturmaktayız.

Bu, daha ziyade köylü için doğrudur. Ancak şurası da bir hakikattir ki Türkiye'de oturanların 4/5 ü köylüdür. O köylü ki taze yumurtasını, tereyağını ve yemişlerini pazara götürerek satar. Vergisini vermek; ölen öküzü yerine yenisini almak için . . . Buna karşılık kendisini ve çocuklarını tamamiyle ihmal eder. Ne iyi gıda almak hatırına gelir; ne de giyinmeğe iltifat eder. Köylünün bu vaziyetini bazı yerlerde mazur görmek kabildir. Fakat birçok yerde de halk bu iki zarureti kavramamış olduğu için tam bir lâkaydi içindedir.

En verimsiz bir toprak parçasında kurulmuş olan köyde bile -beslenmenin hayatiği kıymetini anlamış halk için- gıda işini kolaylıkla hallet-

mek imkânlıdır. Yeter ki bu hususta kâfi bir bilgi ve itiyada sahip olunsun,

Mes'ele, döne dolaşa "terbiye,,de karar kıyor. Bizde çocuk terbiyesi ne kadar mühimse halk yığını terbiyesi de o kadar önemlidir. Çünkü bir evelki nesil, daima, öteki neslin müebbisi olmak durumundadır. Beslenmede, giyinmede, temizlikte, evinin tanziminde, çocuk bakımında, cemiyet hayatının icaplarına uymakta, , , muayyen itiyatlar kazanmamış olan ana ve babanın çocuklarına iyi itiyatlar veremelerini beklemek, çocukça bir düşüncedir. Şu halde beslenme işini terbiyenin umumî çerçevesi içersinde halletmek hatıra gelebilir. Bu, şüpesiz, en kestirme, en doğru ve ilmiğ bir yol olmakla beraber, uzun yıllara bağlı olduğu için daha pratik birtakım tedbirlere müracaat etmek lâzımdır.

Meselâ benim hatırıma şöyle bir fikir geliyor:

Bir devlet örgütü kurulsun. Bu organizmanın ödevi, halkı iyi beslenme ve giyindirmenin yollarını arayıp bulmak olacaktır. Bu, zannedildiği kadar zor bir iş değildir. Köy öğretmenlerinden, Ziraat ve Sıhhiye memurlarıyla vilâyet ve kaza hekimlerinden istifade edilmek suretiyle halkı beslenmenin ehemmiyetini kavratmak faaliyetlerle amaca erişmek mümkün olduğu gibi (halkı giydirme) işini de daha kolaylıkla halletmek kabildir:

Bölge bölge köylüye, ürün karşılığı, elbise dağıtmak. Sümerbank'ın beşyüz elli kuruşa sağlam elbise hazırlayıp satışa çıkardığını gazete-lerde okuduk. Sümerbank isterse 300 kuruşa satış yapsın. Bundan bir netice çıkmaz. Köylüyü giydirmek istediğimize göre Türkiye'yi bölgelere ayırarak heryıl 40—50 bin yurtdaşa, özel işyarlar vasıtasıyla ayağına kadar götürülerek, ürün karşılığı elbise dağıtmak gerekir. Elbise, Ulusal kıyafetimize az çok uygun, çok sağlam ve rahat çalışılabilir bir biçimde olmalı ve, bence, bu işe Doğu'dan başlamalıdır. Çünkü Orta Anadolu içlerine kadar serpilmiş olan bir kısım halk, don gömlekle sokağa fırlamış insanlardan farksız bir şekilde giyinmektedir.

Bu iş Sümer ve Ziraat Bankalarına verilme-
li ve bilfarz bir takım elbiseye, 10 kilo pamuk,
5 kilo tütün, 100 kilo buğday, 25 kilo pirinç,,
karşılık koymalıdır. Toplanan ürünlerin paraya
tahvili güç bir mesele değildir.

Buna imkân yoksa, bir pilâna göre, her yıl
dağıtılacak elbise paralarını taksitlendirmek ve
Z. B. sı eliyle toplamak ta hatıra geliyor.

....

Motör, yaktığı benzin nisbetinde iş görür.
Eğer insan vücudunu harikulâde bir motör ve-
ya makinaya benzetirsek, gıdanın oynadığı ha-
yatıg rolü kolaylıkla anlarız. Yüksek beden ve
ruh enerjisi, yüksek kalitede gıda unsurları al-
mağa bağlıdır. Yaradılıştaki çok kabiliyetli olan
ulusumuzun ilim ve fen sahasında büyük başa-
rılar göstermesi için iki şey lâzımdır: Kültür
ve terbiye; iyi beslenme..

Bu mevzuda konuşurken köylünün en iyi
gıdayı en ucuza elde etmesi işini kurcalamak
isterim. Meselâ münhasıran özlü buğdaydan ya-
pılmış ekmek, süt, yoğurt, peynir, taze tereya-
ğı, taze yumurta, her türlü yemiş ve sebze, ba-
lık, pekmez, bal,, en güzel beslenme unsurları-
dır. Bunlar yurdumuzun her tarafında elde e-
diliyor. Yalnız balık ve yemiş için devletçe
tedbir almağa ihtiyaç var.

(Köylü bunları yemiyor mu?) denilecek. Ce-
vap kısadır: Yemiyor; az yiyor; vitaminleri mah-
volmuş bayat şeyleri yiyor. Balık hiç yemiyor.
Halbuki üç tarafı denizle çevrili bir yurttaki o-
turuyoruz. Her yıl milyonlarca kilo balığı koku-
tuyor, denize döküyor veya gübre olarak kul-
lanıyoruz. Köy çocuklarının fosforlu gıda alma-
sı lâzım olduğuna göre balıkları konserve ha-

linde, çok ucuz, en içerek köylere kadar gö-
türüp satmalıyız. Deniz kıyılarında yaşayanları-
mızın bile bol balık yiyemedikleri bir hakikat-
tır. Diğer taraftan köylü her şeyin tazesini yi-
meğe ve bol yemiş tanelerin almağa alıştırmalı.
Hele buğdaydan başka dadelerin unuyla ekmek
yapılmasını yasak etmelidir. Türkiye'de, Karade-
niz kıyısında oturan halkın sarıdarı unundan
yapılmış ekmek yidiğini biliyoruz. Birçok yer-
lerde de beyazdarıdan, arpadan ekmek yapı-
yor. Zaten çok zaman katığı olmıyan fakir hal-
kın darıekmeği yemesi bir fecaattir ki derhal
önüne geçilmesi çok hayatiğ bir zarurettir. Bo-
zulan Türk neslini ıslah etmek, gürbüz Türk
çocuklarından yeni bir nesil yaratmak ve içine
girdiğimiz teknik ve endüstri alanında işliyen
kafaların yaratıcı faaliyetlerine kavuşmak için
"halkı besleme,, mevzuuna hassasiyetle sarıl-
mak gerektir.

Ben, cılız, renksiz ve bezgin Türk çocukla-
rını gördükçe ruhumda türlü endişe çizgilerinin
teressüm ettiğini gizlemeyeceğim.

....

Hâyır. Endişeye lüzum yok. Cihan Harbi'nin
binbir felâketi ve derin sosyoloji sefaletleri
içinde yüzen ana - babalarımızdan meydana ge-
len nesil, şimdikinden daha gürbüz mü olacak-
tı? Bunu istemeğe kimsenin hakkı yok. Sora,
Cümuriyet öyle bir hayat pınarıdır ki O'nun
suyundan içmek bile insana enejî, renk ve sağ-
lık verir.

Türkiye Cümhuriyeti. Halk. İkincisi, birinci-
si kadar ve ilki gibi gürbüz, dirik olacaktır.
Buna inanıyoruz.

Menteşe oğulları tarihi

— AHMET GAZİ —

— 5 —

Yazan: C. AKER

Menteşede kitabeleri en çok görünen, fakat
o nisbette hakkında fazla malûmat olmıyan (Ah-
met Gazi bey) İbrahim beyin iki oğlundan biri-
dir. Kıymetli, metin ve zarif binaları Milâs ve
Beğini tezyin eder. Camiler, medreseler, türbeler
üzerinde asırlar görmüş, yosunlu ve kararmış ki-
tabelerde (Ahmet Gazi) beyin adına pek çok te-
sadüf edilir. Hükûmet ettiği zamanın tarihini ki-
tabelerden bulmaktan başka çare yoktur. Çünkü
zamanın vakayilini hadisatı tesbit etmiş ve bze
bildirecek elimizde bir vesika mevcut deyildir.
Kitabeleri, verdiği tarihlerle iktida mecburiyetin-
deyiz. Rahmetli (Evliya Çelebi) (Ahmet Gazi) bey-
den bahseder. (*) ve Eskihisarı (755) tarihinde
tarihinde zabt ve Ahmet Gazinin (780) tarihinde
vefat ettiğini, türbesile ailesinin mezarının Beğinde
bulunduğunu, Milâsta güzel bir camii o'dağünü
söylüyor, ki bunların bugün hepsi mevcuttur. Ve-
fat tarihi yanlıştır. Eskihisarın zaptı meselesi üze-
rinde tevakkuf etmelidir.

İbrahim bey devrinde yani (745) zamanların-
da Muğla ve civarları da Mentese oğullarının
hükûmetinin bayığı altında idi. Acaba ovakılar
Menteşe bir istilâya uğradı, yahut (Tavaifi mülûk)
arasında zohur eden bir harp neticesinde (Beğini)
civarlarına kadar olan memleketler bir istilâya
maruz kaldı mı bu kayıt mevcuttur?

Evliya Çelebinin vakayii tahrikteki ve gezdiği
muhitlerin kanaat ve hükümlarıyla iktifa ederek
tahkik ve tetkike lüzüm görmemesini nazarı
dikkate alırsak bu (Eskihisarı fethi) hususunda
mütereddit bulunduğumuzu söylemek mecburiyet-
indeyiz. Halbuki (755) tarihlerinde Mentese'nin
ahar bir hükûmet tarafından istilâya uğradığına,
yahut Mentese oğullarının bu tarihte muharebe
ettiklerine dair hiç bir yerde bir kayda tesadüf
edemedik. Acaba merhum evliya bunu nereden
buldu? Zannıma göre Çelebi bunu Milâs civarla-
rını ziyaret ettiği vakit işitmiş ve mesmuatına
göre kaydetmiş olsa gerektir. Çünkü Ahmet Gazi
beyin mutantan lakaplarla kitabelere kaydedilen
isimlerinin altındaki tarihler (777-780-781) ve

nibayet mezar taşıdaki tarihi 793 dür. Bu tarih-
lere göre Ahmet Gazi beyin 777 den yahut daha
evvelden (793) tarihine kadar Mentese emaretin-
de bulunduğuna hükmedebiliriz. Bu kitabeleri
mevcut mebanî ve asarı kaydederken göreceğiz,
yalnız ahmet Gazi beyin diğerleri gibi doğum
zamanı meşhurdur. Elimizdeki kitabelerden başka
bir vesika yoktur. Beğini ve Milâs civarlarında
yaptığım tetkikat ve tahkikatta Ahmet Gazi bey
hakkında halen o civar ahali si indinde bir velidir.
Bir yerde dediğim gibi zavallının emirliğinden
ziyade (Veliligi) maruf ve meşhurdur. Her akşam
Beğinliler tarafından kandili muntazaman yakılır,
Türbenin bir köşesine d'yanmış bir bayrak sı-
ğının renk ve şekli kalmamış bir bez parçası bu
issiz yerlerin soğuk ve haşin eskinleriyle sallanır.

Bir vakıtlar hayatın zevk ve şevki le yaşamış,
kim bilir, ne zengin ve muhteşem merasimler,
sürü sürurlarla çalkanmış bu yerlerde bugün
ihlâlden kurtulan gufran ve hicran dolu bir
Ahiret sükûtu var. Ahmet Gazinin türbesine,
medreselerin basık ve isli höcrelerine, yıkılmış
takların, kubbelerin, divarların, çökmüş mebaninin,
haşru neşir olmuş bir mazinin perişan ve yerler-
de sürenen ankazına baktığınız vakit insan ha-
yattan, zevkten, neşeden uzaklaşıyor. Dünyanın,
hayatın faniliğini bütün tevekkül ve sükûtile
içiyor.

Şimdi öküzlerin, koyunların, keçilerin meleye-
rek, böğürerek yayıldıkları bu küf kokulu tarih
sahnelerinde bir vakıtlar kimbilir ne mağrur
cengâverler, ne başları galibiyet çelenkleriyle süslü
kahramanlar at oynatmışlar, kılıç sallamışlardı.
İnsan orada taş ve toprağa karışmış tarihin ölüm
ve ademini bütün vuzuh ve çıplaklığıyla içiyor.
Oh, Beğini! onun toprakları, çaları, halâ suları
şarıldayarak akan ye belirsiz yerlerde kaybolan
pınarları arasında gezerken ruhumun dünyadan
hayattan çekilerek uzak devirlerin sönmüş ve par-
çalanmış Haşmetü âlâmina gömüldüğünü his et-
miştim. D rin, İlâhî bir sükûnet.. harap, fakat
mağrur bir mahşeri tarih....

(*) İstanbul Yaşar ağa kütüphanesi: Evliya Çelebi se-
yahatnamesi cilt -9.

Ahmet Gazi beyin Mentese emaretine geçtiği tarih te ma'chuldür. İbrahim beyin Muğlada Da-bağhane civarındaki camiin üzerinde bulunan ki-tabesinde(745) tarihlerinde Mentese emiri bulundugu mukayyettir. Fakat ondan sonra gene zulmetlere gömülüyoruz; ta (777) tarihine kadar olan (32) senelik bir devir ma'chuliyetlere boğuluyor. (32)senede vakayii gösteren bir tarih ve kitabe tesadüt edemeyoruz. Yalnız şu muhakkak ki İbrahim bey bu seneler zarfında vefat ve Ahmet Gazi bey de bu seneler içinde Mentese emaretine geçmiştir.

Yalnız Mehmet beyin de bu devirdi Mentese-de Hükümrân olması muhtemeldir ki bu bahis ayrıca yazılacaktır. Fakat bu vakaiye ait tarihlerin kat'i olarak tespiti mümkün deyildir. Elimizde ne kitabe, ne de bir vesika vardır.

Ahmet Gazi beyin vefatı tarihini mezar taşından öğreniyoruz. Başındaki mezar taşında şu tarih vardır.

Fi şehri şabanilmübareki

Fi tarihi sinetin selâse vetis'ine ve seb'amietin

Bu tarihe göre Ahmet Gazi bev (793) şabanına kadar mentesede hükümet sürmüştür. Tarih ercümeni azasından ahmet tevhit bey de mentese şgularına dair yazdığı bir bent te, ahmet gazi bebin (777) tarihinden evvel biraderi mehmet beyin yerine geçerek (793) şabanına kadar hüküm sürdüğünü söylüyor. Ancak elimizne mevcut muhtelif tarihlerle tevafuk etmiyor. mamafih kitabele- rin verdiği bu kat'i hükmü kabul zarureti vardır. Bu tarihi kabul ettiğimize göre tarihlerimizin mentesenin Osmanlılar tarafından vukubulan ilk istilâsının (793) den sonra olması lâzım geliyor. mentesenin Osmanlılar tarafından birinci defa zaptını tacuttarih (791) Rovzetülebrar, aşık paşa zade(792) de olarak gösteriyor. (*) Halbuki neşri (793) de vaki olduğunu söylüyor ki bizce doğrusu budur. Tacuttevarih ve Rovzetülebrar mentesenin birinci defa zaptını aydın ve saruhanın fethile karıştırmışlardır. Neşri gerek aydın ve saruhanın, gerekse mentesenin zaptını vazih olarak söylüyor. İşbu fethler hakkında neşride şu tafsilat vardır.

((Bayezit kosvadan döndükten sonra alâşehri fetetti. Aydın oğlunu sindirdi. bir kısım arazisini elinden aldı. Yalnız ayasluktan tireye kadar bıraktı. Oradan saruhana varıp onu da fethle karasiye zım ve oğlu Ertuğrula verdi.

793 de Andan Mentese'ye eline varıp Mentese oğlu kaçıp Temurlenge gidip ol vilâyetin sipahi-

leri ve beyleri Mentese oğlundan müşteki olmuşlardı. Cemisi Bayezit hana geldiler.

Anları gene tımarlı tımarında mukarrer kıldı..)) (**) (***)

Neşri bu vakayii sarıh bir surette yazmıştır. Şu halde Mentesenin Osmanlılar tarafından birinci defa teshirin'in Ahmet Gazinin vafatı ve İlyas beyin Mentese emaratine çıktığı anlarda olması çok muhtemeldir.

Tarihlerin verdiği malûmata göre Mentese oğulları Kosva harbine de iştirak etmişlerdir. Bu iştirakin kimin zamanında olduğunu yazmazlarsa da Kosva muharebesinin tarihini nazarı dikkate alırsak bulmak kolaydır.

Osmanlı padişahı birinci Murat Sırphılara kat'i bir darbe indirmek ve balkanların feth ve zaptına sağlam bir gedik açarak Rumeli fütuhatını itmam etmek maksadile her türlü istihzaratı inceden in-ceye düşünmüş, harekâtını ona göre tanzim etmişti. İşbu istihzarat esnasında civardaki beylerden de muavenet talep etmişti. Bu suretle hem Sırphılara kat'i darbeyi indirecek hemde Anadolu ci-hetinden emniyet ve münakalâtı temin etmiş olacaktı. Cidden mahirane düşünülmüş bir plândır. Birinci Murat bütün Anadolu beylerinden istimdat ettiği gibi Mentese oğlundan da kuvvet istemişti (****) Solak zade derki: (.... O dem Anadolu muhafazasına memur olan Şehzade Sultan Yıldırım Hanın ve Yakup Çelebinin Gazayı ekberde bile bulunmaları için davetlerine adam tayin olunup ve Kastamoni hakimi İstendiyar beye ve Kermiyan hakimi Yakup beye ve Saruhan ve Mentese eli ve Hamit eli hakimlerine düşmanı betfercam nafri am ettiklerini ilâm edince gayreti islam ve hamiiyeti seyyidüllennam muktezası üzere Padişahı âlinejat tarafına muavenet ve imdat için

(*) Aşık paşa zade Mentesenin fethini şu suretle yazar.

Aydın elini oğlu (Emir süleyman)a verdi Andansonra (Mentese vilâyeti) ne yürüdü. (Mentese oğlu) kaçtı Temura gitti.) İstanbul tab'ı S. 67

Yıldırım Bayazıt Alâşehri badelfetih mühimmat, imaret için vakıf tesyil edip olsefer haciste eserde de birer bahane ile Aydın ve Saruhan ve Mentese vilâyetlerine muzafatı memaliki Osmaniyeden madut hükümetlerine şehzadegân ve ümera tayini ile ihtimal çteyakkuz

Ravzatülebrar S. 315

(**) İstanbul Velittin Ef. kütüphanesindeki nüsha Nu. (2351)

(***) Bu beyler harbi umumide Acemlerin takip etmiş oldukları siyaseti takid etmişler oluyor.

(****) (Devleti Osmaniye tarihi) Hammer, cilt-1.-S.247

her biri halli halince yardım gönderdiler.... (****)

Kosva muharebesi 4—Ramazan—792 de olmuştur. Bu zaman da Mentese emaretinde Ahmet Gazi bey bulunuyordu. Muavenetin müşarunileyh tarafından yapıldığı ve yapılması tabiidir. Mamafih daha evvel Anadoludaki küçük beylere mensup askerî kuvvetler de birinci Muradın emri altında idi. (*****) Avrupada Osmanlılar aleyhine ittifak aktedildiği vakit müttetif kuvvetler o vakit Bosnada dolaşmakta olan yirmi bin Osmanlı askerine hücum ederek kâvilen mahv etmişler ve ancak beşbin kişi kurtulmuştu. Hammer bu u naklederken o zaman Teke, Aydın, Mentese, Saruhan, Karaman beylerinin askerleri Muradın emri altında idi) deyor (*****)

Birinci Muradın emri altına geçtiğine dair Hammer gene maruf tarihinde bu askeri 247 ci sayfasında şu suretle bildirmektedir.

(Lâkin padişahın etrafında topladığı muavinlere....) Bu tarihi kayde göre mezkûr askerin kuvayı muavene şeklinde ve bir ittifak neticesinde olduğu tabiidir.

783 tarihinde Yıldırım Bayezit ile Kermiyan oğlunun kızı (Sultan Hatunun) düğününe Mentese oğulları da davet edilmişlerdir.

Gerek neşri ve gerekse diğer Osmanlı tarihlerinde buna dair muvazzah ve mufassal malûmat vardır. (Rivayet olunurki Kermiyan oğlunun kızı Sultan Hatunu Yıldırım Bayezide nişan koyup düğün esbabını edip Sultan Murat Han Gazi dahi etrafın beylerine okuyucular gönderip Karaman oğlunu, Hamit oğlunu, Mentese oğlunu, Saruhan oğlunu, ve Kastamoniye de İstendiyarı ve Mısır Sultanını düğüne okudular.

Ve kendi vilâyetinde olan sancak bey'lerini temamen okudular. Ve Avrenos G zive dahi haber gönderdiler. Ondan sonra düğüne başladılar. Eyi atlar ve katarile develer ve türlü türlü acaip ve garâip fuhfeler getirdiler. Kıyasın ancak allah bilir ve her bir beye bunlar dahi Mertebeli mertebesince sedirler düzüp bunları iclas edip Mısır elçisini cümlelerin üzerine tastir ettiler. Çünkü cemi beyler mertebeler mertebesince oturdular. Ahar Avrenos gazi pişkiş götürdü.) (1)

Düğünün (783) tarihinde yapıldığına göre devir Ahmet Gazi devridir. Acaba Ahmet Gazi bey bizzat mı gitmiştir. Yoksa ümeradan birisini niminamı göndermiştir? Buna dair bir kayıt yoktur. Osman oğullarının o zamanki nüfuz ve ehemmiyetleridüşünülürse Ahmet Gazi beyin bizzat git-

mesi de muhtemeldir. Mamafih ümeradan birisinde göndermesi muhtemeldir. Çünkü yukarıdaki kaytta hep elçilerden bahsediliyor. (1) Ahmet Gazi beyin sikkeleri de mevcuttur. Fakat sikkelerinde tarih yoktur. Müşarunileyhe ait bir bakır sikkenin tarih encümeni azasından Rıza bey tarafından Ahmet Tevhit beye hediye edildiği ve İstanbul müzesinin meskûkata ait dördüncü katalogun (886) numarasında ve (422) ci sayfa sında bir gümüş sikke bulunduğu, fakat bu gümüş sikkenin İsfenderyar oğullarından Kızıl Ahmedin olması ihtimalide bulunduğunu Tevhit bey bildiriyor. (2) bakır sikkenin bir tarafında Kelemei Tevhit, diğer tarafında vazihdir. (3)

Ahmet Gazi beyin mühürü

Ahmete Gazi beye ait olduğu rivayet edilen bir kırmızı Akik mühürü Mi'âsta görmüştüm. Bu mühürü şimdi kimin elinde olduğunu bilmiyorum. Bu mühürde yalnız Ahmet ismi vardır. Sikkesinde ve kitabelerinde is (Ahmet Gazi) diye yazılıdır. Bu mühürün Ahmet Gaziye aidiyeti meş-kük ise de nezdinde mevcut bir kopyesine göre mühür gayet musannadır. Yazısı (nesih) tir. Hak-kedilen ayet ve ismin araları zarif çizgiler ve oyma işlemelerle ince bir tentene gibi işlenmiştir. Yalnız isim çizgilerden bir kitabe içindedir. Mühürün en üstünde (Vemâtevf ki), altında (vâtisami), ismi çeviren ve kitabeği teşkil eden çizgilerle (vâtisam) lafızının arasında kalan boş yerlerle (İlâ billah) ve en altta da (Abdehü Ahmet) yazılıdır. Mühürün tarihi yoktur. Yazı güzel, musannadır. O devrin san'atlı yazılarını andırıyor. Gıfıt deyildir. (Gazi) kelemesinin bulunmaması aidiyeti hakkında şüphe veriyor, mamafih müşarunileyhe ait olmasında muhtemeldir.

Ahmet Gazi beyin türbesi

Türbenin bu günkü hali, ıssız ve gamkindir. Etraf hali, harabeler, dikenler, böğürtlenler, yabanî incirlerle süslüdür. Hazin bir ıssızlık, derin bir sükûnet vardır. Ara sıra çeki gelerin, böceklerin sükûn ve inzivavi ihlâlile düşündürücü seslerinden, yahut meleyen bir kuzunun, böğüren bir öküzün feryadından başka bir şey işitilmez.

(****) Solak zade tarihi, S. 442

(*****) Devleti Osmaniye tarihi Hammer cilt-1.-S.242

(*****) Neşri Sayfa —58—60

(1) Neşri - Sayfa - 58 - 60

(1) Şayet Ahmet Gazi bey bizzat gitmiş olaydı Mısır elçisine tekaddüm etmesi lâzımgelirdi.

(2) Tarihi Osmanî Mecmuası cüz - 12

(3) Keza

Beğinin yüksek ve yosunlu kapısının asırlara bakan kemerleri altında çömelmiş ihtiyar köylülerin köhne bir tarih gibi derin derin düşünceleri insanı istemiyerek geçmiş asırlara doğru sürükleyip götürüyor. Yalçın kayalar, vahşi ve keskin varlar, birbirlerine gi ikt olmuş yarlardan, keskin uçurumlardan sarkan böğürtlenlerin karşısında insan haşiyetten titreyor. Beğinin belki altı asırlık kaldırımları üzerinde atının nalları çatırdarken gözlerim ve ruhum çoktan bu ıssızlıkların derinliklerine dalıp gitmişti. Zaptolunmaz bir heyecanla yalçın kaldırımı tırmandım. Ahmet Gazinin türbesinden girerken sanki başka bir asrın vakayii ile dolu derinliklerine adımlarımı atıyorum sandım.

Ahmet Gazi beyin türbesi tek kubbelidir. Kubbe metin ve zeminde takriben on metre kadardır. Kubbe nısıf dairelerden ibaret sedler üzerine oturulmuştur. Türbe medresenin şimal kısmındaki dılı üzerindedir. Bir kapısı vardır, üç ayakta ibaret bir mardivenle çıkılır, kapının karşısındaki murabbin dılın altı boştur. Yalnız bir kemerden ibarettir. Bu kubbenin altında iki makbere vardır, kapıdan girildiği vakit ilk defa (Fatma binti İlyas) ın kabrine rast gelinir. Ahmet Gazi beyin kabri buna bitişiktir. Aynı tal ve arza maliktir. Kabir kapaklı taput şeklinde mermerdendir. Her iki mezarın baş ve ayak uçlarında mezar taşları vardır. Sandukalar zeminden, yani taş döşemeden hemen —60—70 santim yüksekliktedir. Türbe temiz olmakla beraber zamanın koparıcı elleri insanların lakaydı ve vefasızlığı, kubbelerinde, cidarlarında, kemerlerinde çatlaklar, yosunlar, harabi yaratmış mağrur ve muhtesem Ahmet Gazi beye köylüler, şimdi (Ahmet Gazi dede) diyorlar. Ve onun maneviyetinden rahmet temennisinde bulunuyorlar. Türbenin garbında büyük bir ocak vardır. Zairler vatile burada adaklarını pişirip fıkara tevzi ederler.

KİTAELELER

Ahmet Gazi beyin baş ucundaki taşın dış kitabesi:

Kad şehide ve tüvüffiye

Elmerhumü magfuru

Esseyyidülşehidül muhtacu ilâ

Rahmeti rabbil alil kebiril müteali

İç kitabesi:

Ahmet Gazi bey ibni

İbrahim bey İbni Orhan bey ibni

Mes'ut bey ibni iblistan ibni beykura

Ayak ucundaki taşın iç kitabesi

Tâbellâhu serahü

Vecealelcennete mesvahü

Fi şehri şabanelmübareki

Fi tarih seneti selâse ve tis'ine ve seb'amietin

Bu yazılar çok girift ve karışıktır.

Baş ve ayak ucundaki taşların yazıları beyninde biraz fark vardır.

Baş ucundaki taşın cenuba müteveccih kısmında

Ketebehül Abdüzzaifü

Şimale müteveccih kısmında

Elhaccü hatibü ibnülhacci hatibü

Ayak ucundaki taşın şimale müteveccih kısmında

Elmüsemma Mustafa bin isa bib Musa

Cenuba müteveccih kısmında

Afallahü anhüm vean menyezkerühüm.

Bu taş divanın içine fazla gömülmüştür. Daha bazı yazılar vardır. Sökülmesi müşkil olduğundan okunamadı.

Ahmet Gazi beyin cami ve medresesi

Miâsta Ulu Cami:

Bu cami üç tarafından yirmi üç metre uzunlukta ve yirmi buçuk metre genişliğindedir. Dokuz penceresi vardır. Bu pencerelerden ikisi mihrabın tafeyrinde, üçü şarkta, ikisi garpte, ikisinde cümle kapısının sağ ve solundadır. Ortası ve iki yanları yarım kubbelidir. Kiremitlidir, Minaresi yoktur, ezan otuz üç ayakla kapı üzerine çıkılan hususi bir mahalde okunur. Üç tarafında payandeler vardır. Kapının payandeleri kemerli olup altınan yol geçer. Bu payandelerin bilâhère yapıldığı anlaşılıyor. Gerek kapının üzerindeki gerekse minberin üzerindeki kitabeler ilk makalede kaydedilmiştir.

Beğindeki medrese.

Bu medrese halâ metin olmakla beraber metruk ve ıssızdır. Üzeri kubbelidir. Geniş bir kapısı vardır. Kapının dışındaki kemer ve fak metin ve zariftir. On odası vardır, höcreler penceresiz ve basık tavanlıdır. Üstleri kemer tarzında yarım kubbelidir. Üstlerine bir taş merdivenle çıkılır. Medrese murabba olup dililer yirmişer metredir. Bu medrese de alelumum selçuk medreseleri tarz ve üslûbündedir.

Konyada ve Akşehirde bu kabil basık tavanlı medreselere elyevm tesadüt edilir.

medrese kitabesi

Talebülilmi farizetiün alâküllü müslimin ve müs-limetin

Emere biibareti hâzihilmedresetihi

Elmübareketilemirilkebirün murabitü sultân

Nüssevahili tecüddevleti veddini Ahmet Gazi bin

İbrahim azzehü ve nasarehü fi seneti seb'a ve

seb'ine ve seb'amietin

Birinci satırın hattı nesihe benzer, diğer satırlar sülüse yakındır. Hatların çoğu noktasızdır. Fakat okunur.

MUĞLA VİLÂYETİ

Yazan: Encümen Başkâtibi

ZEKÂİ EROĞLU

Bazı bilginler de Yavan isminin genç manasını tazammun eden Sanskritçe Yavan, Lâtince Jüvenis cezrinden istikak eylediğine kanidirler.

Strabo, Pelâsg'ın kadim, pekeski anlamına muadil ihtiyar manasına (pedi'os) ve Hezikiyüz te aynı manayı ifade edebilen (pedéon) dan müştak bulunduğunu yazdığı gibi Strabo, Pelâsg'lar leylekler gibi serseri olduğundan Pelâsg isminin leylek manasına olan pelârgostan muharref olmasını da eski mudhike muharriri Aristofan'a imtisalen varid görür. Birtakımları da Pelâsg adını taşıyan bir kavmin yaşadığını, Pelâsg neslinin mevcudiyetini kabul etmez (1)

Yukarıya dercolunan malûmatla eski ve yeni âlim ve etimolojistlerin Yavan ve Pelâsg isimlerinin mana ve istikakında uyuşmadıkları görülmüyor. Halbuki eski ve yeni Türkçede arandılan mana ve medlûlleri aynen ve sarih olarak ifade eden ve yavan ismine tamamen intibak eyliyen, seyyar ve göçebe kavimler için isim ve vasıf teşkil edecek mahiyeti haiz yava (başiboş), yaya, yayan, yaban ve yavan gibi kelimeler mevcuttur. Eğer Yavan ismi yukarıda yazılan iddia veçhile ziyanın oğullarından ad edilen ve Yunancada hiç bir mana ifade etmiyen (yun) ve yahut (iyon)un aynı ise yine Türkçedir. Yun ve İyon, Yunan alfabesile yazılmasına imkân olmıyan Türkçe (gün) ün muharrefidir. Gün Yunanca ancak kiun ve yun şeklinde yazılabilir. Yun veya İyon'un ziyanın yani güneşin oğulları arasında zikredilmesi de iddiamızı kuvvetle teyid eder.

Homer ilyadasında Pelâsgların, aş gıda izah edileceği üzre Türklüklerinde şüphe bulunmıyan Turavalılara yardım için Turavaya geldiklerini ve orada Lârisa namında bir şehir tesis ettiklerini yazar ve onları yardımcı Karlar ve Leleçlerle bir arada zikreder. Odisesinde de uzun müddet Kar'ların hakimiyeti altında kalan Girit adasında da bulunduklarından bahseder. (2)

Mitolojiye göre Pelâsg, yukarıda bahsı geçen

ve Kar'ın dedesi sayılan İnah'ın ahfadındandır. Yelânör ismini de taşırdı. Mitolok Apollodor, İnahın kızı Niyobi'nin mabut Özegök (Zevs) ten hasıl olma efsanevi bir oğlu olduğunu rivayet eder. (3)

Herodot, eol'ları Dor'lardan ayırarak onlara Pelâsg namını verir, İyon'ların menşei de Pelâsglara bağlar. Pelâsgların barbar dili konuştuğunu ve aynı menşei haiz Atiki halkı lisanının sonradan Yunancaya inkilâb ettiğini kaydeder ve Pelâsg'lardan ayrılan Yunanlıların daha başka barbar milletlerle birleşerek çoğaldıklarını ve Pelâsglar vatanlarını değiştir-dikleri halde lisan karakterlerinin değişmemesine itina ettiklerinden inkişaf edemiyerek barbar kaldıklarını ve bunlara evvelce (Eyal) denildiğini yazar. (1)

Strabo Eol'larla Dor'ları birleştirir. (2) Tusidid de Pelâsg'ların hariçten geldiklerini ve evvelce Yunanlıların lisan, ahlâk, âdet ve muşeretlerinin barbar Asyalılarınkinden farklı olmadığının bir çok delillerle sabit bulunduğunu yazmış (3) ve Radoslu Apolloniyos ile Ekate de bu fikirde bulunmuştur. Pafasaniyas bunların yalnız Asyalı olduklarını zikretmekle iktifa etmiştir. (4)

Veda Edebiyatında ise Yavan'lar, Kanboğa ve saka namlarile de anılmaktadır. (5) Kanboğa tahrife uğramamış sarı ve mürekkep bir Türk ismi olduğu gibi Saka ismi de Türk olan Skilerin büyük ve maruf bir kabilesinin ismidir. Bunlara evvelâ Sak deniliyordu. Muahharan İraniler tarafından biraz tahrifle Saka denilmiştir.

(1) Strabo Kitap 1, 5 Fasil 221, 337; K. 6 F. 1, 7; K. 14 F. 4, 26 L'Asie Mineure En Ruines S. 261

(2) Ilyada K. 5 Rapsodi 480 K. 10 R. 429; Odise K. 19 R. 179

(3) A. R. Rangavi Yunan Atikiyatı Kamusu Cil 1, 2 S. 183, 946

(1) Kitap 1. Fasil 56,58; K. 7 F. 94 (Yelânör ve Eyal'ın da diğer pek çok isimler gibi tamamen Türkçe olduğunu aşağıda yazacağız.)

(2) Kitap 14 F. 4,26

(3) 1 F. 3

(4) A. R. Rangavi Yunan atikiyası kamunu C. 2 S. 945

(5) L'Asie Mineure En Ruines, S. 263 — 264

Zararı yok. Bazan bu türlü felâketli günler ve hadiseler, millî intibahın doğmasında başlıca müessir rol oynarlar. Yayan Aydın, kurtulan vatanın sembolü oldu.

Düşmanların taş taş üstünde bırakmamak üzere yakıtları, yıktıkları bu güzel kasabamız, çok kısa bir zamanda kendini toparlayıverdi; yoktan yarattı:

Yangın alanı üzerinde kurulacak yeni bir şehir için gereken pilân, hemen, yapıldı, ve bir dakikayı bile israf etmek istemiyen bir titizlikle derhal faaliyete geçildi. Yepyeni yapıları, birbirini amud kesen yolları; okul, banka, sinema, anıt, park,, gibi bir şehir için lâzım olan varlıklarıyla Aydın urbanizm bakımından zayıf, fakat onu yaratanların azimleri cihetinden kuvvetli bir eserdir. Aydın'ı çok kısa bir zamanda yeniden vareden şey, hiç şüphesiz, Mendres'tir, yani: su.

Eğer bu yangın alanı Anadolu Dazkır'larında olsaydı, bu hâle gelebilmek için birkaç yüz yıl geçmek lâzımgelirdi.

Büyükmendres: Anadolu tarihinde bu ırmak kadar rol oynamış başka bir nehir gösterilemez. (Hata'ların ikinci yurd olarak seçtikleri Kızılırmak müstesna.) Adını, çevirdiği sayısız dirseklerden alan bu su, kaç devrin tarihine şahid olmuştur. Bu ırmak boyunca vaktiyle, bütün Anadolu nüfusuna yakın bir halk yığını beslenmiş ve büyük kültür yuvaları kurmak imkânı hasıl olmuştu.

Lâodise, Hierapolis, Tralles, Didim, Priyen, Milet,, eski medeniyetlerin şahitleri olmaktan ziyade, Büyükmendres'in hayat verici varlığına birer belget gibi duruyorlar. Fakat bugün coğrafî şartlar değişmiş, Büyükmendres'in akış rejimi tahavvüle uğramış ve bu yüzden nüfus kesafeti, refah ve bayındırlık hayli azalmıştır. (Şüphesiz istilâ harplerini de âmiller arasında saymak lâzım.)

Boyle olmakla beraber gene bu havza, Türkiye'nin en feyizli bölgelerinden biridir. Sora, fen ve teknik, tabiatın birkısım makûs tezahürlerine hâkim olmak kudretini haiz olduğu için, günün birinde Büyükmendres Boylarında, bundan 1800—2000 yıl önceki canlılığı iade etmek mümkündür.

Aydın'ın en büyük kusuru Sıcaklığı: en büyük eksiği: Temiz ve bol sudan mahrum oluşu. Sıcaktan ve susuzluktan kurtulmak isteyenler Paşayaylası'na çıkıyorlar. Serin hava almak, gölgelenmek, çamkoku ile ciğerlerini doldurmak ve buz gibi kaymak sularını içmek için. Güzel. Fakat bunu herkes yapabilir mi ?..

Aydın'ı bu kadar sıcak yapan sebepleri şöyle tespit edebiliriz:

Denizden gelecek serin rüzgârlara karşı dağlarla kapalı olması; oldukça münhat bir ovada kurulmuş olması; çevreminde bol ağaç bulunmaması...

Aydın'da uyamak bir gençlik göze çarpıyor. Gece ha-

yatı da, Muğla ile mukayese edilirse, ileri.

Kültür Dayresinden şu malûmatı veriyorlar:

Bir sanat okulu, bir ortaokul, ve dördü tam teşekküllü olmak üzere altı ilkokul. Hepsinde 110 kadar talebe okumakta. (1)

İlkokullar içinde yalnız Gazi ve Yedieylül adlarını taşıyanlar, plâna göre yapılmış modern yapılar. Diğerleri derme çatma binalar.

Tiren vakti yaklaştı. Biz beş kişi biletlerimizi alıyor, istasyona iniyoruz. Aydın Hattı üç gündenberi Devlet Demiryolları şebekesine girmiş bulunuyor. Hattın vaziyeti üzerinde bir memurla konuşuyorum: "Hat çok haraptır. Devlet Demiryolları İşletme Umum Müdürü hattı gezdi. Hiç beğenmedi. Yakında Bayındırlık Bakanı da gelip geçecek. Her halde yakın bir zamanda burasını da islah ederler,, diyor. Görme kabiliyetinden mahrum olan Osmanlı Hükûmeti bundan "80,, sene evvel bir İngiliz kumpanyasına, Türkiye'nin en zengin topraklarında demiryolu yapmak imtiyazı vermiş. Kumpanya raylarını döşerken, köprüler kurarken, tüneller açarken, lokomotif ve vagonlar getirirken, onların dayanma kabiliyetini imtiyaz müddetine göre hesap etmiş. O halde ki ileride devir muamelesi yapılırken bize bir yığın enkaz kalmış olsun. Vaktinden önce satın alınan hattın durumu şimdi bile aşağı yukarı bu haldedir. Pratik bir programla çalışan Bayındırlık Bakanlığını kutlamak, ulusal bir ödevdir. Türk Etatisması realitelere ve millî ihtiyaçlara dayandığı için hiçbir zaman anormal bir siyaset telâkkî edilmeyecek, aksine en reel bir yürüyüş diye kabul edilecektir.

Tiren kalkıyor. İstasyondan ayrılınca hemen sağda yeni bir yapı görülür: Aydın memleket hastanesi. Doğrusu hastanenin için buraya yapılmış olduğuna bir türlü akıl erdiremiyorum. Sağlık evi, bir şehrin en temiz, havadar, âsude yerinde yapılır. Halbuki bunda bu üç şartın hiç birisi yok. "Belki başka sebepler vardır,, demek, tahkiksiz tenkit yapmağa tercih edilmeli...

İkinci ve üçüncü mevkileri birarada olan bir kompartımanla seyahat ediyoruz. O kadar sıcak ve o kadar toz, pislik içinde ki... Bir aralık arkadaşımız M. "doğrusu sabahki otomobil yolculuğu bundan daha rahattı,, diyor. Başhekim ve ben itiraz ediyoruz: "Sen şoförün yanında idin. sarsılmadın, miden bulanmadı. Bir de bize sor,, ve gülüşüyoruz...

Ege'nin ekonomik varlığında önemli bir yer tutan incir bahçeleri içinden geçiyoruz. Aydın hattı üzerinde değerli bir (incir yetiştirme) yeri olan Germencikteyiz. İstasyonun sağında (incir kooperatifi yapısı) var.

Geçen yıl Muğlaya dönerken Germencik yatılı okul

(1) Temmuz 1935

Çalışan Yaratır.

Yazan: Encümen Başkâtibi

ZEKÂİ EROĞLU

— 4 —

Kırk sene mütemadiyen günde on saat çalıştığı söylenen Büffon'a nasıl muvaffak olduğunu sonmak mümkün olsaydı bize vereceği cevap her halde (sabır ve çok çalışmakla) dan ibaret olurdu.

Bir eserinin tasnif tarzından memnun kalmak için tasnifi onbeş def'a tekrarlıya Nivton'un da aynı cevabı vereceği şüphesizdir.

Monteskiö, bir arkadaşına, az zamanda okuyacağın şu kitabı telif edinceye kadar sarfettiğim emek saçımı sakalımı eğarttı demiş.

Çalışan Yaratır; buna şüphe yoktur. Fakat her teşebüste, her çalışmada hemen muvaffak olmağa mev'ud olan gayeye derhal varmağa da bittabi imkân yoktur. Bazan en utak işlerde bile bir çok müşküllere, hesapsız engellere tesadüf olunur. İnsanlığın, terakkinin amansız düşmanı olan cehil, taassub, hırs ve hasedle karşılaşmak da her zaman için variddir. Bu takdirde yeis ve fütura düşmeksizin bütün müşkülleri iktiham, engellerle mücadele ederek şedid bir azim, derin bir sabırla çalışmağa devam olunursa muvaffakiyet muhakkaktır. Aşağıya yazacaklarımız buna canlı birer misal teşkil eder.

Buharla mütharrik gemilerin cediti âlâsı olan (Klermon)u yaratan ve aynı zamanda torpilin de muhteri bulunan Fulton, Amerikaya hicret etmiş İrlanda'lı fakir bir ailenin evlâdıdır. Üç yaşında iken babasını kaybetti. Çıraklık yapabilecek bir çağa geldikten ve ilk mektepte biraz da okuyup yazmak öğrendikten sonra Filâdelfiyaya gönderilerek bir ku-

yumcunun yanına çırak verildi. Fulton bu çıraklığı arasında istirahat zamanlarında resim yapmağa çalışmış ve kuvvetli azmi ve çok çalışması sayesinde pek genç yaşında iyi resim yapmağa ve hayatını serimle kazanmağa muvaffak olmuştu. Buharla seyrü seferin, vapurun müstakbel muhteri bir müddet seyyar bir halde geçindikten sonra Filâdelfiya'ya yerleşmiş ve az zaman zarfında kendini tanıtmıştı.

Zengin bir Amerikalı olan Samuil Skorbid Fulton'u çok sevdi ve onu Londra'daki dostu Ressam Bünyamin Üest'in yanına gönderdi. Üest Fultonu büyük bir memnuniyet ve samimiyetle kabul etti. Fulton bir müddet sonra henedense resimle istigali terkederek Birmingham'da bir makine fabrikasında taslakçılık yaptı. Müteakiben Londra'da hemşehrilerinden Rumzin ile birleşek buhardan istifade için tecrübelerle koyuldu, fakat orada hiç bir şey'e muvaffak olamadı.

Fulton, Fransa'da daha ziyade yardım ve himayeye mazhar olacağını ümid ederek Paris'e gitmişti. O sıralarda Avrupayı harab eden harpler Amerika ticaretine de büyük darbeler vurmuştu.

İngiltere donanması hariçten Fransaya olan idhalâtı men'ediyordu. Bu sebeple Amerika mahsulât ve emtiasının da Fransaya girmek imkânı kalmamıştır. Fulton, vatan edindiği Amerikayı bu tazyikten kurtarmak, denizlerin serbestisini iade ve temin etmek istiyordu. Bu da ancak İngiltere donanmasını vurmakla mümkün olacaktı.

—Daha var—

başöğretmeni sevgili arkadaşım T. nin ısrarı üzerine orada bir gece kalmıştım. Yirmi dört saatlik misafirliğim içinde Germencik üretmenlerinin hem Aydın kumpanyasından, hem de ihracat tacirlerinden şikâyetçi olduklarını gördüm. Adını unuttuğum bir hekim, incir işleri üzerindeki düşüncelerini ortaya dökmüş, müstahsillerin birlik yapmaları ve birlikte hareket etmeleri lüzumundan bahsetmişti. Hakikaten teşkilâtsiz olan üretmenler her yıl acı sonuçlarla karşılaşır, daima emeklerinin istismar edildiğini görürler. Devlet nâzım rolünü ifa etmiş olmak için bu yıl harekete geçmiş, kurucumuz fiyatında bir istikrar yaratabilmek maksadıyla imkânlı gördüğü tedbir-

leri almıştır. Bunun incire ve bütün ihraç maddelerine teşmil edilmesi temenniye değer.

Şurası muhakkak ki alıcı karşısında satıcı, teşkilâtsiz kaldıkça, onun alınteri daima gözyaşları olacaktır. Onun içindir ki devlet fiyatlarda istikrar yapmağa çalışırken nakliye tarifelerinde mühim tenzilât yapıyor. kolaylıklar gösteriyor, kooperatiflere hız vermeğe çalışıyor. Türk üretmenlerinin ekonomik kalkınmasında kredi ve satış kooperatiflerinin, alınacak öteki tedbirlere belkemiği teşkil etmekte olduğu hakikatini her akli eren teslim eder.

Devam edecek

Faruk Nafiz Çamlıbel.

Tolga.

“İncinir düz caddede dağda gezen ayoklar...”

Bu, “harcanmamış mevzu,”umuzu bulmak içinse, peki; iptidaî duygu ve düşünceye methiye ise hayır...

“Bizim de kalbimizi kımıldatır yerinden
“Toprağa diz vuruşu dağ gibi bir zeybeğin...”

Bu motif, Kamalist—millî içinde bizimdir; başka bir hacimde, aşirî veya kavmî olur.

“İstirap çekenlerin acıklı nefesleri...”

“Fırtınayı andıran orkestra,, dan niçin ürküyorsun? Yoksa bunu söyleyemez mi ?

“Biz duyarız en büyük zevkini ruhumuzun.
“Görünce bir köylünün kıvrılmıyan belini...”

Hele, beli doğrulan bir milletin, yarınları, inanarak emen gönül ayıklığı ortasında...

“Başka sanat bilmeyiz, karşımızda dururken
“Harcanmamış bir mevzu gibi Anadolumuz...”

Fakat, sen bile, henüz bir “Canavar,, ve bir “Han Duvarları,, getirebildin..

“Sanat, bahar gününde, çiçekli bir fidandı,
“Kış gelince bir balta altında parçalandı..
“Dün gölge veren ağaç, bugün ocakta yandı,
“Şimdi bir yanbakan yok külolan hünerimel..”

Biz, böyle olmasını istemiyorduk, istemiyoruz. “Gölge,, den sonra hayat bekliyoruz..

“Yanarım benden evel canveren eserime...”

Ohalde, senden sonra da ölmeyecek, hiç ölmeyecek eser ver...

“Ben sabana koşsam da kızlarımla karımı,
“Buğdayımı eller yer, bana kahr samanı...”

Âşar’dan mı bahsetmek istiyorsun? Fakat, o günlerden bu günlere kadar Ata’nın yürüdüğü istikameti anlatsana! Hele SON DERS, ifade bekliyor...

“Çalışkan ellerine bakanlar, kirli derler,
“Leke derler altında güneş karaltısına...”

Hayır Şair, senin öyle oğluna, böyle diyecek bir nesil yetişmesin.

“Öpülen eteklere ayağını silersin...”

Ben de sildim, oğullarım da silecek..

“Bulutları delsen de yükselen dik başınla,
“Sonunda bir dişiye maledersin varını...”

“Hattıdestimle resmim, ne için, kim için?.,
Y. K. K.

“Halkın önünde eğil!..”

Peki...

“Zulmün önünde eğil!..”

Asla !

“Taçlar bile cihanda eğilen başlarındır!..”

Ben taç istemiyorum !

“Nasip olmaz kimseye bu kadar bahtıyarlık,
“Ki, sen benim doğmamış, doğmıyaçak oğlumsun !..”

Nüfus siyasetinden haberin yokmuş gibi konuşma.

“Bu çetin yolculuğun sonunda, gün gelecek,
“Sırmâ saçlar saracak her kan akan yerini,
“Gül dudaklar öpecek o kırbaç izlerini...”

Bu çetin yolculuk bunun için mi ? Ben geri döneceğim.

“Zülfünün yay gibi kuvvetli çelik tellerine
“Topyılan gönlüm asırlarca peşinden gidecek...”

Bunadın mı, karacümlen mi noksan, yoksa âbıhayattan mı içtin ?

“İşte bütün dramlar, sonunda, bir komedi!..
“Yıldız Yağmuru,, nu sen yazdın galibai,

“Koşma..”

Halkedebiyatı ürünleri içinde “ ne güzeller, ne güzeller gördüm. ”

Sığır Yetiştiriciliği

Islah ve bakım hakkında öğütler.

Baytar Selim YATAĞAN

— 4 —

Bundan önceki yazılarımda sığır ıslâh ve yetiştiriciliğinde bilinmesi icap eden umumî malumatla yetiştiriciliğin memlekete olan ekonomik faydalarını anlatmıştım. Bundan sonra da sığırıcılığın tatbiki sahasında lâzım olacak pratik bilgilerden bahsedeceğim.

Sığırların çiftleştirilmesi: İki suretle yapılır. Biri boğa serbest olarak 40 — 50 baştan ibaret olan inek sürüsüne bırakılır. Diğeride elde bakılır, kızgınlık gösteren inekler buğaya getirilir. Birinci usulde başı boş olarak sürüde dolaşan buğa önüne rasgelen istekli ineklere aşar bazan da luzumsuz yere bir ineğe bir kaç defalar biner bu suretle aşım israf edilmiş olur. Bundan başka hangi ineğe ne zaman aşdığı bilinemediğinden kayıt tutulamaz. Çobanlar ne kadar dikkat etseler bu usulde yapılacak kayıtlarda hata eksik olmaz. Sığırların ıslâh işi bittikten ve memleketimizde damızlık buğalar çoğaldıktan sonra bu usul şayanı tercih ve tavsiyedir. Çünkü açık havada gezen, serbest sıfat yapan buğanın aşım kudreti arttığı gibi daha iyi neticeler alınır. Şimdilik elimizde mevcut buğaların azlığı düşünülürse aşımın israfına meydan vermemek için ikinci usul yani kızan inekleri buğaya getirmek suratiyle çiftleştirmeyi tercih etmeliyiz.

Yalnız buğayı sık sık gezdirmek veya iş vermek faydadan hali değildir. Bu usulde kayıt muntazam tutulursa bazı mahzurları da vardır. Kızan inekleri seçmek vaktında buğaya getirmek okadar basit bir iş değildir. Bilgi ve çok dikkat ister. İneğin gebe kalma devresinin tayini güçtür.

Hayvanın ya kızgınlığı geçtikten sonra veya henüz tava gelmeden boğaya verilmeliki hem inek gebe kalmaz ve hem buğanın aşımı israf olur. İkinci usulle yapılan

“Evliya uğrağıdır sanki bu bağ,
“Gözünün sürmesi bil toprağını.
“Her gören der ki bu Cennet bağıdır:
“Bu sular kevser, ağaçlar tuğba...”

Lâik kafam bunu anlıyamadı: “O Kızıl saçlı Zafer Kartalının yuvası,, ne Cennet bağıdır, ne de evliya uğrağıdır.

“O bir güldür, yetmişmiş kalbin altın tasında,
“Ve bir bülbül ki, yalnız şire vermiş sesini...”

İyi ya, Divan edebiyatının kabahatı neydi ?

“Yeni Kerem...”

“Kaşı zambağın özüyle çizilen,, için mi ya-

çiftleştirmede hayvanın kızgınlık zamanının iyice tayin ve tesbit edilmesi şarttır.

İneklerin kızgınlığı gösterdiği bir takım alametlerle belli olur. Kızgın inekler fazla hassasiyet gösterirler. Vakıtlı vakıtsız böğürürler, kulakları daima bir sesi dinler, gözleri bir şeyi bekler vaziyettedir. Kuyruklarını kaldırır, birbirlerini üzerine çıkarlar; iştihaları azalır. Süt-lü inekler südünü azaltır. İneğin tenasül uzvu şişer, aybaşına benzeyen kanlı yapışkan bir sızıntı gösterir bu sızıntıda buğayı celp eden bir koku vardır. Kızgınlık devresi azami 48 saat devam eder. İneğin gebe kalması için bu müddet zarfında mutlak buğaya gösterilmesi şarttır. Aksi takdirde gebe kalmaz buzağılı inekler vasatı olarak doğurduktan üç hafta sonra kızarlar. Gebe kalmadığı zaman bu kızgınlık tekerrür eder. Daima ahurda beslenen inekleri buzağıladığının 40 ncı günü buğaya verirler. Sıhhatı yerinde olan bir inek kızgınlık devresinde buğaya verilmezse kızgınlığı söner ve 15—20 gün sonra tekerrür eder. Bazı inekler çiftleşdikleri halde kızgınlıkları zail olmaz gebe kazmazlar mütemadi surette buğa isterler bu yüzden iştihalarını kayp ederler, zayıflarlar, düş-gün bir hal alırlarki bu bir hastalık neticedir. tedavi lâzımdır.

İneklerin kızmasında gıda ve bakımın çok tesiri vardır. İyi bakılmış inekler muntazaman kızgınlık gösterirler. bakımsız olanlar bilakis çok az ve hatta bazan bir sene zarfında hiç kızgınlık göstermezler. bittabi bu gibi ineklerden yavruda alınmaz.

Çok iyi bakılmış genç ve gürbüz ineklerin gebe kaldıktan sonra buğa istedikleri görülüyorsa bu hal gayri tabiidir. İneğin uzuv tenasülünde denişiklik olmadığı gibi kanlı ve yapışkan sızıntıda yoktur.

nacak? Ve eskisi gibi yanabilecek mi?

“Ben bir akar suyum hi...”

“Geçtiği yer’ler onun yatağını çevirse,
“Ovalarda, bellerde bin türlü şekle girse,
“Yine akar suların tek hedefi denizdir...”

Ve bir gün, senin, bu denizi anlatmanı, özlemle bekliyoruz..

“Bin gemle bağlanan yağız at şahakalkıyor,
“Gittikçe yükselen başı Allah’a kalkıyor...”

Bu destan, pek kısa. Uzaması için, bir Ziya Gökalp kültürü lâzım sana, Şairim...

HALK EDEBİYATI

M a n i l e r

Derleyen: C. AKER

47
Keklik vurdum kûmeli
Pişiribte yemeli
Bayır zeybeklerine
Kalk gidelim demeli

48
Dağda Tavşan yayılır
Yayılırken sayılır
İçmiş çayın suyunu
Yılan gibi bayılır

49
Gökten elma kaparım
Ben bu işi yaparım
Rakı içme a yarım
Nişanını atarım.

50
Süpürkesi yoncadan
Ah belleri inceden
Yarimi kıskanırım
Yerdeki karındadan

51
Kök tepenin anneci
Yarım çiğ bal gömeci
Ah yarım hasta olmuş
Benden gitsin ilacı

52
Avlu dibi beklerim
Vay benim emeklerim
Yalnız yata yata
Çürüdü kemiklerim

53
Karşıda harar durur
Kız zülfünü tarar durur
Oğlanı gönlü olunca
Kız oğlan arar bulur

54
Derin kuyu su süzer
Vallah yarım çok güzel
Bu yar benim olmazsa
Aklım perişan gezer

55
Deniz dibine inmeli
Dibine güller ekmeli
Ah benim yarım var iken
İlin yarına netmeli

56
Çaylar gelir bulanır
İrimlerde dolanır
Sakin yarım inanma
Ellerin yalanına

57
Odun ettim dallıma
İpek mendil sallema
Almacam seni dedim
Akşam ananı yollama

58
Kara urba geydinmi
Küçüktün büyüdünmü
Doğru de, gavur oğlu
Katmer yedim dedinmi

59
Karanfil olacaksın
Sararib solacaksın
Ben hâkime danıştım
Sen benim olacaksın

60
Pencereden kuş uçu
Mendilim suya düştü
Ağla gözlerim ağla
Ayrılık bize düştü

61
Bahçelerde gerdime
Kimler görsün derdime
Annem beni verekomuş
Kıpza atayım kendime

62
Arı kovanda ballanır
Ah ak kolları sallanır
Baklavaylen giden sini
Leblebi ile yollanır

63
Dar sokaktan geçtinmi
Rakı konyak içdinmi
Karışma cavar oğlu
Nikah altına geçtimmi

64
Pencerenin rüzgârı
Cavar oğlunun sözleri
Dengini bulamamış
Ağlayordu gözleri

(Sonu var)

İstiklâl Savaşında:

Bir Köy Anısı.

Yazan: Dağlı Oğlu Hikmet TURHAN

Bir derdle geçenler Anadoludan

Bu derd diyarını sormadan gider

Bu mısralar Anadolunun ezeli ızdırabını ne güzel ve ne doğru anlatıyordu. Sonna bu türküyü kâh ağlayan, kâh yalvaran, kâh feryad eden bir kaval takibetdi. Bu kavalı çalan ve bu türküyü söyleyen kimdi?.. Bunları görmek için dışarıya çıkmış ufak ve dar bir yoldan ilerilemeğe başladık. Ay ışıkları altında büküle büküle, kıvrıl kıvrıla uzayan bu yoldan bir dere kenarına gelmiştik. Kılavuzumuz, âşık Hasan'ın bir güvercin yuvası gibi görünen evini bize gösterdiği zaman sevinmiştik. Şimdi gicenin derinliğinde yine aynı ses şöyle perde perde yükseliyor. Gicenin böğrüne saplanıyordu.

Şu dağlar olmasaydı

Lâlesi solmasaydı

Ölüm Allahın emri

Ayrılık olmasaydı.

Âşık Hasan, umduğumuzdan çok ince, çok duygulu, ve garib tabiatlı bir adamdı. Buraya iki yıl önce gelmişti. Belli ki başından büyük bir macera geçmiş, kendisini kaderin ellerine bırakmışdı. Tıbbi nereye ve niçin akdığını bilmeyen adsız bir dere gibi... Bu bir âşıktı; vatan aşığıydı. İstanbulun gü-rültülerinden Anadolunun bu ıssız köşesine çekilmiş, tarihin derinliklerine gömülen bir kaç facianın kahramanı olmuştu. O, burada vatana hizmet için " hazırol! " emrini bekliyordu.

Nişan alıp boy tüfekler ötünce
Ne hoş olur çakır keyfler yetince
Kamaların gölgesinde yatınca
Silâhları çezmek, ister gönlümüz

O gece; gök yüzündeki küme küme yıldızlar, ıssız köyün bekçileri gibidiler. Dağların yamacına ve çam ağaçlarının yeşillikleri arasına yaslanmış bu köy kaç gün isyan fırtınasının dinmeyen ve susmeyen ateşleriyle kıvrılmıştı. Biz, buraya gönülden kopub gelen ve kuvvetini ızdırab ve acıdan alan bir köylü için gelmiştik. İztirab ve acı bazan şifa ve ümid sunan en tatlı saadetlerden bile lezzetlidir.

Bolu çevresindeki isyanların kıvılcımları, vatanın bğrında yer yer yangınlar çıkarmışdı. İsyancılar çok canlar yakmış, Anadolu'nun bu en bahtiyar köşesini kızıl kanlara bulamıştı.

Anadolu denilen sevgili ve yaslı ana, en karanlık ve en ümitsiz zamanlarda bizi bağrına basan bu ana. O zaman anaların en derdlisi ve en dulu idi. Kucagında yaşayıpta kendisine silâh çekenler nasıl katı yürekli insanlardı Allahım!...

1920 de bu anayı zalimlerin elinden, ölümden kortarmak için "Mustafa Kemal," Ankarada güneş gibi doğmuştu. Çünkü o yarın Türklüğün ebedi bir kurtarıcısı olacaktı.

* *

Ocak başında iki üç arkadaşdık. Yanan çam kütüklerinin çatırtıları bize bir musiki gibi tesir ediyordu. Hiçbirimiz odaya sinen sessizliği bozmak istemeyordu.

Vakit eyice geçmişti. Uzaklardan gelen tatlı ve yanık bir sesle hepimiz mest olmuş-tuk. Kimbilir hangi bir âşık gicenin bu sessizliğinde nasıl bir derdi için feryad ediyor ve tabiat coşturuyordu?..

Sayırsız yolcular geçiyor yoldan
Sel gibi akıyor tam yedi koldan

Saatlarca o çaldı, biz dinledik. Bizi bu dağ başında ağlatan kuvvet tellerden çıkan sesler değil, yüreklerden kopan dinlemeklerdi... O gice vatan karşımızda büyümüş, mucizeleşmişti. Bu vatan esir kalamazdı, Türkün tarihi kapanmıyacaktı, ısyan ateşleri bir daha parlamıyacaktı.

Sabahleyin günes dogarken âşık Hasanla beraber Abad dağlarını tırmanıyor ve yeni bir alemin içine dalıyorduk.

* *

Seneler geçti. Günler tarih oldu, tarihler kapanub açıldı ve vatan kurtuldu. Atatürk; yeni bir alemin, yeni bir Türk devlet ve

Cumhuriyetinin kurucusu, can vericisi oldu.

Ba vatan gönüllerimizin, istiklâl ateşinden hergün bir parça daha hız alarak yükselecek ve güzelleşecektir. Çünkü gönüllerimizdeki yükselme anısı bize bir adı da vatan olan Atatürkün varlığından ve onun tükenmez ilham ve enerji kaynağından gelmektedir . .

Şimdi ben her yeni hamle karşısında ve yurdumun sevinç ve zafer günlerinde o giceyi ve o köy hatırasını en kutlu bir vatan hatırası gibi heyecanla ruhumun derinliklerinde yaşıyorum ve anıyorum.

ABONE:

Yıllığı: 125 Kş.

İmtiyaz sahibi ve yazı işleri Direktörü:

Cavit AKER

BASILDIĞI YER: HALK BASIMEVİ, MUĞLA